

NORASMIY TARJIMA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SANITARIYA QOIDALARI
VA ME’YORLARI, GIGIYENA NORMATIVLARI**

**RADIOIZOTOPLI ASBOBLARNING TUZILISHI VA ULARDAN
FOYDALANISHGA
QO‘YILADIGAN GIGIYENIK TALABLAR**

**O‘zbekiston Respublikasining
0252-08-sonli SanQvaM**

Toshkent – 2008

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SANITARIYA QOIDALARI VA
ME’YORLARI, GIGIYENA NORMATIVLARI**

«TASDIQLAYMAN»
O‘zbekiston Respublikasining Davlat
bosh sanitariya vrachi
_____ **B.I. Niyazmatov**
19-aprel 2008-yil

**RADIOIZOTOPLI ASBOBLARNING TUZILISHI VA ULARDAN
FOYDALANISHGA
QO‘YILADIGAN GIGIYENIK TALABLAR**

O‘zbekiston Respublikasining
0252-08-sonli SanQvaM

1. Mualliflar jamoasi: D.A. Zaredinov, X.R. Yunusov, V.G. Muranov, M.Z. Zokirov, T.S. Pakirov, O.L. Ten tomonidan ishlab chiqilgan.

2. Mazkur SanQvaM normativ-texnik xususiyatga ega bo'lib, yangi huquqiy normalarni o'z ichiga olmaganligi sababli O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida davlat ro'yxatidan o'tkazilishi shart emas (O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2000-yil 19 maydagi 197-sonli qarori).

3. "Radioizotopli asboblarning tuzilishi va ulardan foydalanishning sanitariya qoidalari" №1946-78 o'rniga joriy etilgan.

O‘zbekiston Respublikasining 1992-yil 3-iyuldagi “Davlat sanitariya nazorati to‘g‘risida”gi 657-XII-sonli Qonuni.

“Davlat sanitariya-epidemiologiya qoidalari va normalari (bundan buyon matnda sanitariya qoidalari deb yuritiladi) – sanitariya-epidemiologiya talablarini (shu jumladan yashash muhiti omillarining inson uchun xavfsizligi va (yoki) zararsizligi mezonlarini, gigiyenik va boshqa normativlarni) belgilaydigan, rioya etilmasligi inson hayoti yoki sog‘lig‘iga tahdid soladigan, shuningdek, kasalliklarning paydo bo‘lishi va tarqalishi xavfini yuzaga keltiradigan normativ-huquqiy hujjatlardir” (1-modda).

“Insonga ta’sir ko‘rsatuvchi fizik omillar manbalari bilan ishlash sharoitlarining xavfsizligi va (yoki) zararsizligi mezonlari, shu jumladan ta’sirning yo‘l qo‘yiladigan cheklangan darajalari sanitariya qoidalari bilan belgilanadi” (27-modda).

«Mulkchilik shakllaridan qat’i nazar, davlat boshqaruvi organlari, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, birlashmalar, mehnat jamoalari va ayrim shaxslar radioaktiv moddalar va ionlashtiruvchi nurlanishning boshqa manbalari bilan ishlashda radiatsiyaviy xavfsizlik normalari va sanitariya qoidalariga, shuningdek radioaktiv moddalar va ionlashtiruvchi nurlanishning boshqa manbalarini qazib olish, olish, tayyorlash, ulardan foydalanish, ularni tashish, saqlash, utilizatsiya qilish va ko‘mib yuborish chog‘ida standartlar, texnik shartlar va boshqa me’yoriy hujjatlar talablariga rioya etishi shart» (12-modda).

«Sanitariya qonunchiligini buzganlik uchun intizomiy va ma’muriy javobgarlik belgilanadi» (29-modda).

O‘zbekiston Respublikasining 2000-yil 31-avgustdagi 121-II-sonli «Radiatsiyaviy xavfsizlik to‘g‘risida»gi Qonuni.

«Radiatsiyaviy xavfsizlik — fuqarolar va atrof-muhitning ionlashtiruvchi nurlanishning zararli ta’siridan himoyalanganlik holatidir» (2-modda).

«Radiatsiyaviy xavfsizlikni ta’minlash sohasida normalashtirish radiatsiyaviy xavfsizlikning sanitariya normalari, qoidalari va gigiyena normativlari, davlat standartlari, qurilish normalari va qoidalari, mehnatni muhofaza qilish qoidalari, radiatsiyaviy xavfsizlik bo‘yicha yo‘riqnomaviy, uslubiy va boshqa hujjatlarni belgilash yo‘li bilan amalga oshiriladi» (11-modda).

1. Qo'llanilish sohasi

1.1 Ushbu “Radioizotop asboblarning tuzilishi va ulardan foydalanishga qo'yiladigan gigiyenik talablar” sanitariya qoidalari va normalari (keyingi o‘rinlarda – SanQvaN) “Davlat sanitariya nazorati to‘g‘risida”gi (1992-yil) va “Radiatsiyaviy xavfsizlik to‘g‘risida”gi (2000-yil) O‘zbekiston Respublikasining qonunlari, shuningdek, RMX-2006 hamda RRXATA-2006 ga muvofiq ishlab chiqilgan.

1.2 Mazkur qoidalar radioizotop asboblarni (keyingi o‘rinlarda – *RIA bilan muomala qilish*) ishlab chiqish, tayyorlash, sotish, tashish, saqlash, o‘rnatish, ishlatish, ta‘mirlash, qayta zaryadlash, yechib olish va utilizatsiya qilishda radiatsiyaviy xavfsizlikni ta‘minlashga oid gigiyenik talablarni belgilaydi.

1.3 Mazkur qoidalar talablari O‘zbekiston Respublikasi hududida RIA bilan muomala qilish bilan shug‘ullanuvchi, shuningdek, radiatsiyaviy xavfsizlik ta‘minlanishi ustidan nazorat va tekshiruvni amalga oshiruvchi barcha yuridik (keyingi o‘rinlarda – *tashkilotlar*) va jismoniy shaxslar uchun majburiydir.

1.4 Radioizotop asboblarga (keyingi o‘rinlarda – *RIA*) sath o‘lchagichlar, qalinlik o‘lchagichlar, zichlik o‘lchagichlar, buyum sanagichlari, bosim o‘lchagichlar, namlik o‘lchagichlar, radioizotop tutun detektorlari (keyingi o‘rinlarda – *RTD*), analizatorlar va tarkibida ionlashtiruvchi nurlanishning radionuklid manbayi bo‘lgan boshqa asboblarning kiradi.

1.5 Mazkur qoidalar talablari tarkibida tritiy bo‘lgan nur belgilarga, gamma-defektoskoplarga, statik elektrning radioizotop neytralizatorlariga va radioizotop energiya manbalariga tatbiq etilmaydi.

2. Umumiy qoidalar

2.1. RMN tarkibida ionlashtiruvchi nurlanishning radionuklid manbalari (keyingi o‘rinlarda – *manbalar*) mavjud bo‘lib, ular bilan ishlashda odamlarning nurlanishi uchun potentsial xavf mavjud. RMNning radiatsion xavfliligini belgilovchi omillar, unda ishlatiladigan manbalarining radionuklid tarkibi va faolligiga qarab, quyidagilar bo‘lishi mumkin:

- gamma-nurlanish;
- tormozlanish nurlanishi;
- alfa-nurlanish;
- beta-nurlanish;
- neytron nurlanishi;
- sirlarning radioaktiv ifloslanishi.

2.2. RMN bilan ishlashning barcha bosqichlarida aholi va xodimlarning texnogen nurlanish dozalarining belgilangan asosiy chegaralaridan ortiq nurlanish

ehtimolini istisno etadigan sharoitlar ta'minlanishi kerak.

2.3. Radiatsion xavflilik darajasi bo'yicha, tarkibida qo'llaniladigan manbalarining turi va faolligiga qarab, RMNning 4 ta guruhi belgilanadi:

1-guruh – P-4-ilovada (SanQvaM № 0029-94) keltirilgan MFRdan oshmaydigan faollikdagi alfa- yoki beta-nurlanish manbalarini o'z ichiga olgan RMN;

manba sirtidan 0,1 m masofada havodagi yutilgan doza quvvati 1,0 mkGr/soatdan oshmaydigan va faolligi MFRdan ko'p bo'lmagan gamma-nurlanish manbalarini o'z ichiga olgan RMN;

2-guruh – faolligi MFRdan yuqori, lekin 200 MBk dan oshmaydigan alfa-yoki beta-nurlanish manbalarini o'z ichiga olgan RMN;

3-guruh – faolligi 200 MBk dan yuqori, lekin 2000 MBk dan oshmaydigan alfa- yoki beta-nurlanish manbalarini o'z ichiga olgan RMN;

manba sirtidan 0,1 m masofada havodagi yutilgan doza quvvati 1,0 mkGr/soatdan yuqori, biroq manba sirtidan 1,0 m masofada 3,0 mkGr/soatdan oshmaydigan gamma-nurlanish manbalariga ega bo'lgan RIN;

105 n/s dan ko'p bo'lmagan neytronlarni chiqaruvchi neytron manbalariga ega bo'lgan RIN;

4-guruh –faolligi 2000 MBk dan yuqori bo'lgan alfa yoki beta-nurlanish manbalarini o'z ichiga olgan RIN;

manba sirtidan 1,0 m masofada havodagi yutilgan doza quvvati 3,0 mkGr/soatdan yuqori bo'lgan gamma-nurlanish manbalariga ega bo'lgan RIN;

10^5 n/s dan ko'p neytronlarni chiqaruvchi neytron manbalariga ega bo'lgan RIN.

2.4. 2–4-guruhlarga mansub RIN bilan bevosita ishlash (ishlab chiqarish, montaj qilish, ta'mirlash, qayta zaryadlash, texnik xizmat ko'rsatish va demontaj qilish) bilan faqat maxsus tayyorgarlikdan o'tgan va A toifasidagi xodimlar sirasiga kiritilgan xodimlarga shug'ullanishi mumkin.

2.5. O'z faoliyati xususiyatiga ko'ra RINning ionlashtiruvchi nurlanishlari ta'sir doirasiga tushadigan, lekin RIN bilan bevosita ishlamaydigan xodimlar tashkilot rahbari tomonidan tasdiqlangan B guruhidagi xodimlar ro'yxatiga kiritilishi lozim.

2.6. Tashkilot rahbari tomonidan tayinlangan komissiya har yili tashkilotdagi barcha RINni inventarizatsiyadan o'tkazadi. Nurlanish manbalarining o'g'irlanishi va yo'qolishi holatlari aniqlanganda, ma'muriyat bu haqda zudlik bilan yuqori turuvchi tashkilotga hamda tashkilot joylashgan hududda O'zbekiston Respublikasining davlat sanitariya-epidemiologiya nazoratini amalga oshiruvchi DSENMga (keyingi o'rinlarda –*hududiy DSENM*) xabar berishi kerak.

2.7 2–4-guruh RIA-laridan foydalanishga faqat tashkilot ionlashtiruvchi

nurlanish manbalari bilan ishlash sharoitlarining sanitariya qoidalariga muvofiqligi to'g'risida hududiy DSENM tomonidan beriladigan sanitariya-epidemiologiya xulosasini, shuningdek, ushbu faoliyat turi uchun maxsus ruxsatnoma (litsenziya)ni rasmiylashtirganidan keyingina yo'l qo'yiladi.

2.8 Tashkilotda tarkibidagi radionuklid manbalarining umumiy faolligi 10 MZA-dan oshadigan miqdordagi 1-guruh RIA-lari mavjud bo'lgan taqdirda, ularning mazkur SanQvaN-ga muvofiqligi to'g'risida sanitariya-epidemiologiya xulosasini olish zarur.

2.9 2–4-guruh RIA-laridan foydalanadigan yoki tasarrufida shunday asboblari bo'lgan tashkilotlar har yili tashkilotning radiatsiyaviy-gigiyenik pasportini to'ldirib, belgilangan tartibda taqdim etadi. Ushbu talab, shuningdek 2.7-bandning talablari O'zbekiston Respublikasida davlat sanitariya-epidemiologiya nazoratini amalga oshirishga vakolatli respublika ijro etuvchi hokimiyat organining sanitariya-epidemiologiya xulosasiga muvofiq radiatsiyaviy nazorat va hisobga olish talab etilmaydigan RIA-larga nisbatan qo'llanilmaydi.

3.1 Radioizotopli asboblarni loyihalash va ishlab chiqarish

3.1 RIA-larni loyihalash va ishlab chiqarish bilan shug'ullanuvchi tashkilotlar O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida belgilangan tartibda beriladigan ushbu faoliyat turiga litsenziyaga ega bo'lishi shart.

3.2 RIIlarni uch nusxadan ortiq miqdorda tayyorlashga faqat O'zR SSV bilan kelishilgan texnik shartlar bo'yicha ruxsat etiladi. RII namunalarini uch nusxadan ko'p bo'lmagan miqdorda tayyorlashga hududiy DSENM bilan kelishilgan texnik hujjatlar bo'yicha yo'l qo'yiladi.

3.3 O'zbekiston Respublikasi hududida RIIlarni seriyali ishlab chiqarish, sotish va ulardan foydalanishga faqat ularning gigiyenik baholash o'tkazilganidan va ularga DSENMning sanitariya-epidemiologik xulosasi rasmiylashtirilganidan keyingina yo'l qo'yiladi. Bu talab O'zbekiston Respublikasi hududida xorijda ishlab chiqarilgan RIIlarni sotishga va ulardan foydalanishga ham tegishlidir.

3.4 RIilar uchun avval kelishilgan texnik hujjatlarga kiritiladigan o'zgartirishlar belgilangan tartibda DSENM bilan kelishilishi lozim.

3.5 RIilar uchun texnik hujjatlarga qo'yiladigan talablar 2-ilovada keltirilgan.

3.6 RIIlardan foydalanish shartlari (bosim, harorat, namlik, agressiv muhitlar mavjudligi va h.k.) texnik hujjatlarga mos bo'lishi kerak. RIilar tarkibida qo'llaniladigan radionuklidli manbalarga qo'yiladigan gigiyenik talablar 3-ilovada keltirilgan.

3.7 RII konstruksiyasini ishlab chiqishda quyidagilar nazarda tutiladi:

manbaning blokdagi holati ("ishlash" yoki "saqlash" holati) haqida xabar

beruvchi qurilmalarning mavjudligi;

manba “saqlash” holatida bo‘lganda, to‘g‘ri nurlanish dastasining manba blokidan tashqariga chiqishini to‘shish va nurlanish darajasini belgilangan miqdorlargacha pasaytirish imkoniyati;

manbani “ishlash” va “saqlash” holatlarida ishonchli qayd etish, bunda maxsus kalitdan foydalanmasdan manbani “saqlash” holatidan “ishlash” holatiga o‘tkazish imkoniyati istisno etiladi, biroq uni “ishlash” holatidan “saqlash” holatiga to‘siqsiz o‘tkazishga imkon beriladi;

maxsus asbobsiz va ishlab chiqaruvchining plombasiga shikast yetkazmasdan manbaga kirishning imkonsizligi;

statsionar RIPlarning ishonchli mahkamlanishi, bunda ularni begona shaxslar tomonidan ruxsatsiz yechib olish imkoniyati istisno etiladi.

Ushbu bandning dastlabki uchta talabi korpusidan tashqariga chiqariladigan nurlanish dastasi mavjud bo‘lmagan hamda manbasi qo‘zg‘almas bo‘lgan RIP’larga nisbatan qo‘llanmaydi.

3.8. Doimiy ish o‘rinlari mavjud bo‘lgan xonalarda foydalanishga mo‘ljallangan 4-guruh RIP manba blokining radiatsiyaviy himoyasi nurlanishning ekvivalent doza quvvatini manba bloki yuzasida 100 mkZv/soatdan va undan 1,0 m masofada 3,0 mkZv/soatdan oshmaydigan qiymatgacha pasaytirishni ta‘minlashi kerak. Doimiy ish o‘rinlari mavjud bo‘lmagan xonalarda foydalanishga mo‘ljallangan RIP’lar uchun manba bloki yuzasidan 1,0 m masofada nurlanishning ekvivalent doza quvvati 20 mkZv/soatdan oshmasligi lozim. Ushbu talablar manba “saqlash” holatida bo‘lganda barcha nuqtalar uchun hamda manba “ishlash” holatida bo‘lganda texnik hujjatlarda ko‘rsatilgan ishchi nurlanish dastasi zonasidan tashqaridagi barcha nuqtalar uchun bajarilishi shart.

3.9 1-guruh RII uchun har qanday normal foydalanish sharoitida ularning sirtidagi istalgan nuqtadan 0,1 m masofada yutilgan nurlanish dozasi quvvati 1,0 mkGr/soatdan oshmasligi kerak. 2-guruh RII uchun manba "ish" holatida bo‘lganda, texnik hujjatlarda ko‘rsatilgan nurlanishning ishchi dastasi zonasi bundan mustasno, bu shart barcha nuqtalar uchun bajarilishi lozim.

3.10 RII (manbalar bloklari) radiatsiyaviy himoya konstruksiyasi mexanik, kimyoviy, haroratli va boshqa ta’sirlarga chidamli bo‘lishi kerak.

3.11 Har qanday normal foydalanish sharoitida sirtining istalgan nuqtasidan 1,0 m masofada nurlanishning ekvivalent doza quvvati 1,0 mkZv/soatdan oshmaydigan ko‘chma RIllar bilan har qanday ishlab chiqarish binolarida va ochiq havoda ishlash mumkin. Ushbu talab bajarilmaydigan ko‘chma RIllar bilan ishlashga faqat ionlashtiruvchi nurlanish manbalari bilan ishlash sharoitlarining SanQvaNga muvofiqligi to‘g‘risida sanitariya-epidemiologiya xulosasi mavjud bo‘lgandagina yo‘l qo‘yiladi.

3.12 RII (manba bloki) tashqi yuzasiga GOST bo'yicha kamida 3,0 m masofadan aniq ko'rinadigan radiatsiyaviy xavf belgilari chizilgan bo'lishi kerak. 1-guruh RIllari, shuningdek O'zR SSVning sanitariya-epidemiologiya xulosasiga ko'ra radiatsiyaviy nazorat va hisobga olishni talab etmaydigan RIllar uchun radiatsiyaviy xavf belgisini korpusning ichki yuzasiga yoki manba blokiga tushirishga yo'l qo'yiladi.

3.13 RIAning radiatsion himoyasini loyihalashda barcha hollarda 2 ga teng bo'lgan zaxira koeffitsiyentidan foydalanish kerak.

4. Radioizotop asboblarni olish, hisobga olish, saqlash va tashish

4.1 2–4-guruhlarga mansub RIA larni tashkilotlarga yetkazib berish va ularni bir tashkilotdan boshqasiga o'tkazish SanQvaM 0029-94-sonli 3.5-bandi talablariga rioya qilgan holda, buyurtma-talabnomalar asosida amalga oshiriladi.

SanQvaM 0029-94-sonli 5-ilovasiga muvofiq rasmiylashtirilgan. Bunda topshiruvchi tashkilot RIA o'tkazilganligi to'g'risida o'zi joylashgan joydagi hududiy DSENMga xabar beradi. 1-guruhga mansub RIA lar buyurtma-talabnoma rasmiylashtirilmasdan yetkazib beriladi.

2–4-guruhlarga mansub RIA larni olgan (yetkazib bergan) tashkilotlar bu haqda 10 kunlik muddat ichida hududiy DSENMga xabar berishi shart (4 va 5-ilovalar).

2–4-guruhlarga mansub RIA larni ishlab chiqarish, tashish, saqlash, sotish yoki ulardan foydalanish bilan shug'ullanuvchi tashkilot nurlanish manbalarining saqlanishini ta'minlaydi. Nurlanish manbalari bo'lgan RIA larni olish, saqlash, ishlatish va hisobdan chiqarish shartlari ularning yo'qolishi yoki nazoratsiz ishlatilishi imkoniyatini istisno qilishi lozim.

RIA larni hisobga olish va saqlash uchun mas'ul etib tayinlangan shaxs ularni qabul qilish va topshirishni tavsiya etilgan shakllar (1-ilova) bo'yicha amalga oshiradi.

Tashkilot rahbari 2–4-guruhlarga mansub RNMLarni qabul qilib olishga qadar ular bilan ishlashga ruxsat etilgan shaxslar ro'yxatini tasdiqlaydi, ularning zaruriy tayyorgarlikdan o'tishi va yo'riqnomalar bilan tanishishini ta'minlaydi, tashkilot bo'yicha buyruq bilan radionuklid nurlanish manbalarini hisobga olish va saqlash uchun mas'ul shaxslarni, shuningdek (tashkilotda radiatsiyaviy xavfsizlik xizmati mavjud bo'lmasa) radiatsiyaviy xavfsizlik uchun mas'ul shaxsni tayinlaydi.

2–4-guruhlarga mansub RNMLar qabul qilib olinganda, ilova qilingan hujjatlarga asosan manbaning haqiqatda mavjudligi tekshirilishi kerak. Tekshiruv

foydalanuvchi yoki ixtisoslashgan tashkilot mutaxassislari tomonidan RNMGa oid texnik hujjatlarga muvofiq o'tkaziladi va uning natijalari dalolatnomada

qayd etiladi.

3–4-guruhlarga mansub statsionar RNMLar manbalari bloklarini vaqtinchalik saqlash ionlashtiruvchi nurlanish manbalari bilan ishlash sharoitlarining SanQvaNga muvofiqligi to‘g‘risida hududiy DSENMning amaldagi sanitariya-epidemiologik xulosasi mavjud bo‘lganda, begona shaxslarning kirishiga yo‘l qo‘ymaydigan va manbalarning saqlanishini ta‘minlaydigan maxsus xonada amalga oshiriladi. Vaqtinchalik saqlash davrida manbalar bloklari “saqlash” holatida turishi lozim. 1–2-guruhlarga mansub RNMLarni har qanday ishlab chiqarish binolarida, ularning saqlanishini ta‘minlaydigan va begona shaxslar tomonidan foydalanilishiga yo‘l qo‘ymaydigan seyflar, shkaflar va shu kabilarda saqlashga ruxsat etiladi.

2–4-guruhga mansub ko‘chma RIA ularning saqlanishini ta‘minlaydigan va ulardan ruxsatsiz foydalanish imkoniyatini istisno qiladigan xonalarda saqlanadi. Bunda ishchi nurlanish dastasining chiqishi to‘silgan bo‘lishi kerak. Ko‘chma RIA saqlanadigan xonaning tashqi devorlari, eshiklari va derazalari yuzasida yoki begona shaxslar kirishining oldini oluvchi tashqi to‘siq yuzasidagi doza quvvati 1,0 mkZv/soatdan oshmasligi lozim.

2–4-guruhga mansub ko‘chma RIA ular bilan ishlashga ruxsat etilgan xodimlarga tashkilot rahbari yoki uning o‘rinbosarining yozma ruxsatnomasi asosida beriladi. Ko‘chma RIAni berish va qaytarib olish maxsus jurnalda qayd etib boriladi (6-ilova).

2–4-guruhga mansub RIAni tashish SanQvaM 0029-94-son talablariga hamda radioaktiv moddalarni tashish xavfsizligi qoidalariga muvofiq amalga oshiriladi.

1-guruhga mansub RIA (shu jumladan *RID*), agar bu ular uchun rasmiylashtirilgan DSENM sanitariya-epidemiologiya xulosasida nazarda tutilgan bo‘lsa, turar joy va jamoat binolariga o‘rnatilishi mumkin. 2–4-guruhga mansub RIAdan turar joy va jamoat binolarida foydalanishga yo‘l qo‘yilmaydi.

4.1, 4.4, 4.6, 4.8 va 4.9-bandlar talablari O‘zR SSVning sanitariya-epidemiologiya xulosasiga muvofiq radiatsiyaviy nazorat va hisobga olishni talab etmaydigan RIAGA nisbatan qo‘llanmaydi.

5. Radioizotopli asboblarni joylashtirish, ishlatish va ishlatishdan chiqarish

2-4-guruhlarga mansub statsionar RIMlarni o‘rnatish hududiy DSENM bilan kelishilgan texnik hujjatlar va loyihaga qat’iy muvofiq ravishda amalga oshiriladi. RIMni o‘rnatish va mahkamlash usuli ulardan begona shaxslarning ruxsatsiz foydalanish imkoniyatini istisno qilishi hamda manbalarning saqlanishini ta‘minlashi lozim.

5.2. 4-guruh RIMlarini o'rnatishda, iloji boricha, ularni doimiy ish joylaridan maksimal darajada uzoqroqqa joylashtirish kerak.

5.3. 2-4-guruhlarga mansub RIMlardan foydalanishda quyidagi talablarga rioya qilish zarur:

nurlanish dastasini ushbu xonada ishlovchilar uchun eng xavfsiz tomonga (yerga, pishiq g'ishtli devor tomonga va hokazo) yo'naltirish;

RIMni shunday o'rnatish kerakki, doimiy ish joylarida va odamlar bo'lishi mumkin bo'lgan joylarda doza quvvati 1,0 mkZv/soatdan oshmasin; buning uchun zarurat tug'ilganda, qo'shimcha radiatsiyaviy himoya vositalaridan (statsionar yoki ko'chma) foydalanish;

3-4-guruhlarga mansub statsionar RIMlar manbalari blokining sirtidan 1,0 metr dan yaqinroq masofada doimiy ish o'rinlari bo'lishiga yo'l qo'ymaslik va bu hududga begona shaxslarning kirishini cheklash.

5.4. 3-4-guruhlarga mansub RIMlarni montaj qilish va sozlash, manbalar bloklarini qayta zaryadlash, shuningdek, ularni ta'mirlash va ularga texnik xizmat ko'rsatish tegishli tayyorgarlikdan o'tgan, ekspluatatsiya qiluvchi yoki ushbu faoliyat turiga maxsus ruxsatnomaga (litsenziyaga) ega bo'lgan boshqa tashkilot xodimlari tomonidan amalga oshiriladi. Yuqorida sanab o'tilgan barcha ishlar NRM-2006 va ARIAQ-2006 talablariga rioya qilingan holda bajariladi.

5.5. 3-4-guruh statsionar RIMlar montaj qilinib, sozlangandan so'ng, tegishli turdagi o'lchovlarni o'tkazish huquqi uchun akkreditatsiyadan o'tgan tashkilot tomonidan radiatsiya xavfsizligi uchun mas'ul shaxs ishtirokida nurlanishning ekvivalent doza quvvati o'lchanishi lozim:

manba blokining (RIM) tashqi yuzasida va undan 1,0 m masofada;

eng yaqin ish joylarida;

RIM va u o'rnatilgan uskunani ekspluatatsiya qilish bilan bog'liq bo'lmagan shaxslar kirishi mumkin bo'lgan joylarda.

Bundan tashqari, blok yuzasining radioaktiv ifloslanishi nazoratdan o'tkazilishi kerak.

5.6. O'tkazilgan o'lchovlar natijalariga ko'ra o'lchov bayonnomasining ikki nusxasi rasmiylashtiriladi. Bir nusxasi ekspluatatsiya qiluvchi tashkilotda, ikkinchisi esa RIMni montaj qilgan va sozlagan tashkilotda qoldiriladi.

5.7. 3-4-guruh statsionar RIMlar montaj qilinib, sozlangach va zaruriy radiatsion nazorat o'tkazilgach, ular ekspluatatsiya qiluvchi tashkilot, RIMni montaj qilgan va sozlagan tashkilotning hududiy DSENM va radiatsion nazoratni o'tkazgan tashkilot vakillaridan iborat komissiya tomonidan foydalanishga qabul qilinadi. RIMni foydalanishga qabul qilish dalolatnoma bilan rasmiylashtiriladi va uning bir nusxasi ekspluatatsiya qiluvchi tashkilotda saqlanadi.

5.8. 3-4-guruh statsionar RIMlarni foydalanishga qabul qilish uchun tashkilot

komissiyaga quyidagilarni taqdim etadi:

DSENM bilan kelishilgan, RIMga oid texnik hujjatlar;

RIM uchun sanitariya-epidemiologik xulosa;

RIM manba bloklariga o'rnatilgan manbalarning pasportlari;

RIMni joylashtirish loyihasi (statsionar RIMlar uchun);

6.6-band bo'yicha o'lchovlar bayonnomasi;

radiatsiyaviy xavfsizlik uchun mas'ul shaxsni (tashkilotda radiatsiyaviy xavfsizlik xizmati mavjud bo'lmaganda), shuningdek manbalarni hisobga olish va saqlash uchun mas'ul shaxslarni tayinlash to'g'risidagi buyruq(lar);

RIMdan foydalanishda radiatsiyaviy xavfsizlik bo'yicha yo'riqnoma;

radiatsiyaviy avariylarning oldini olish va ularning oqibatlarini bartaraf etish bo'yicha yo'riqnoma;

radiatsiyaviy xavfsizlik xizmati yoki radiatsiyaviy xavfsizlik uchun mas'ul shaxs to'g'risidagi nizom;

ishlab chiqarishda radiatsiyaviy nazoratni o'tkazish tartibi to'g'risidagi nizom;

kirim-chiqim jurnali;

tashkilot rahbarining buyrug'i bilan tasdiqlangan, A va B toifalariga mansub xodimlar ro'yxati;

xodimlarga radiatsiyaviy xavfsizlik bo'yicha yo'riqnoma o'tkazish jurnali.

5.9 Foydalanishga qabul qilingan 3-4-guruh RIMlaridan faqat ionlashtiruvchi nurlanish manbalari bilan ishlash sharoitlarining SanQvaNga muvofiqligi to'g'risida hududiy DSENMning sanitariya-epidemiologik xulosasi mavjud bo'lgandagina foydalanishga ruxsat etiladi.

5.10 Agar foydalanish yo'riqnomasida ko'zda tutilmagan bo'lsa, RIM manbalar blokidan manbalarni chiqarib olishga yo'l qo'yilmaydi.

5.11 Manbalar blokini zaryadlash (qayta zaryadlash) faqat RIMning texnik hujjatlarida ko'rsatilgan manbalar bilan amalga oshiriladi. Bu maqsadda texnik hujjatlarda nazarda tutilmagan, fizik parametrlari (faolligi, radionuklidi, o'lchamlari) bilan farq qiladigan yoki belgilangan yaroqlilik muddati o'tgan manbalardan foydalanishga yo'l qo'yilmaydi.

5.12 Foydalanish zarurati qolmagan yoki kelgusida foydalanishga yaroqsiz bo'lgan barcha guruhlardagi RIllar demontaj qilinishi va ko'mish uchun ixtisoslashtirilgan tashkilotlarga topshirilishi kerak. 2-4-guruhlarga mansub statsionar RIllarni demontaj qilish ishlari ushbu faoliyat turi uchun maxsus ruxsatnomaga (litsenziyaga) ega bo'lgan tashkilot tomonidan bajarilishi lozim.

5.13 5.1 va 5.3—5.9-bandlar talablari O'zR SSVning sanitariya-epidemiologik xulosasiga muvofiq radiatsiyaviy nazorat va hisobga olish talab etilmaydigan RIllarga nisbatan tatbiq etilmaydi.

6. Radiatsiyaviy nazorat

6.1 2-4-guruhlarga mansub RIIlardan foydalanadigan tashkilotlarda ularni ishlatishning radiatsiyaviy xavfsizligi yuzasidan ishlab chiqarish nazorati (bundan buyon matnda *radiatsiyaviy nazorat* deb yuritiladi) o'tkaziladi. Radiatsiyaviy nazoratning davriyligi, hajmi va turlari tashkilotda foydalaniladigan RIIlarning turiga va soniga bog'liq bo'ladi. Bunday nazoratni o'tkazish tartibi hududiy DSENM bilan kelishiladi.

6.2 Radiatsiyaviy nazorat radiatsiyaviy xavfsizlik uchun mas'ul shaxs, tashkilotning radiatsiyaviy xavfsizlik xizmati yoxud idoraviy radiatsiyaviy xavfsizlik xizmati tomonidan amalga oshirilishi mumkin. Tashkilotda radiatsiyaviy nazoratni tegishli o'lchov sohalarida akkreditatsiyadan o'tgan radiatsiyaviy nazorat laboratoriyasi bilan tuzilgan shartnoma asosida o'tkazishga yo'l qo'yiladi.

6.3 Tashkilotda foydalaniladigan RIIlarning turlariga qarab, radiatsiyaviy nazorat quyidagi parametrlarni o'lchashni o'z ichiga oladi:

gamma-nurlanish ekvivalent dozasining quvvati;

tormozlanish nurlanishi ekvivalent dozasining quvvati;

neytron nurlanishining ekvivalent doza quvvati;

RIM va uskunalarning radionuklidlar bilan sirtqi ifloslanishi.

Ish joylarida va odamlar bo'lishi mumkin bo'lgan joylarda ekvivalent doza quvvatini o'lchash poldan 0,5, 1,0 va 1,5 m balandlikda o'tkaziladi. RIM va uskunalarning sirtqi radioaktiv ifloslanishini o'lchash surtma olish usuli bilan amalga oshiriladi.

6.4 RIMdan foydalanadigan tashkilotlarda quyidagilar amalga oshiriladi:

6.4.1 Har hafta:

statsionar 2–4-guruh RIMlarini vizual ko'rikdan o'tkazish, bunda manbalar bloklaridagi plombalar va qulflarning butligi tekshiriladi hamda ko'rik natijalari maxsus jurnalga (7-ilova) yozib qo'yiladi;

2–4-guruh RIM manbalari bloklarida manbalarning mavjudligini tekshirish.

6.4.2 Har chorakda:

statsionar 2–4-guruh RIM manbalari bloklarining va qo'shimcha radiatsiyaviy himoya konstruksiyalarining (agar ular nazarda tutilgan bo'lsa) mahkamlanish ishonchliligini tekshirish;

ko'chma 2–4-guruh RIMlari sirtida va ulardan 1,0 m masofada ekvivalent doza quvvatini o'lchash.

6.4.3 Olti oyda bir marta:

* statsionar 3–4-guruh RIM manbalari bloklari sirtidan 1,0 m masofada, ish joylarida va odamlar bo'lishi mumkin bo'lgan joylarda ekvivalent doza quvvatining mazkur SanQvaN talablariga muvofiqligini tekshirish;

- statsionar 1–2-guruh RIMlarining o‘z o‘rnatish joylarida mavjudligini nazorat qilish.

6.4.4 Har yili:

- statsionar 2–4-guruh RIM manbalari bloklari sirtida, undan 1,0 m masofada, ish joylarida va odamlar bo‘lishi mumkin bo‘lgan joylarda ekvivalent doza quvvatining mazkur SanQvaN talablariga muvofiqligini tekshirish.

6.4.5 Har kuni:

- tebranish (turtki) sharoitida ishlatilayotgan statsionar RMN (manba bloklari) mahkamlagichlarini tekshirish.

6.5 Navbatdan tashqari radiatsiyaviy nazorat quyidagi hollarda o‘tkaziladi:

RMN saqlanadigan xonaga begona shaxslarning ruxsatsiz kirishi;

RMN saqlanadigan xonada yong‘in yoki boshqa favqulodda vaziyat yuzaga kelishi;

manba bloki (RMN) plombasi yoki qulfining butunligi buzilishi;

RMN o‘rnatilgan uskunani ta‘mirlashdan so‘ng, agar bu jarayonda RMN demontaj qilingan bo‘lsa;

manba blokini o‘rnatish, almashtirish yoki qayta zaryadlashdan so‘ng;

qo‘shimcha radiatsiyaviy himoya o‘rnatilgandan so‘ng;

radiatsiyaviy avariya oqibatlarini bartaraf etish vaqtida va undan keyin.

6.6 A toifasidagi xodimlar uchun majburiy individual dozimetrik nazorat tashkil etiladi.

6.7 Radiatsiyaviy nazoratni o‘tkazish uchun nazorat qilinadigan kattaliklarni o‘lchashga mo‘ljallangan, O‘lchash vositalarining davlat reyestriga kiritilgan hamda davlat qiyoslovidan o‘tganligi to‘g‘risida amaldagi guvohnomaga ega bo‘lgan o‘lchash vositalaridan foydalanish kerak.

7. Yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan radiatsiyaviy avariylarning oldini olish va ularning oqibatlarini bartaraf etish

7.1 RMN bilan muomalada bo‘lganda quyidagilar radiatsiyaviy avariyalarga kiradi:

manbaning, manba blokining yoki RMNning yo‘qolishi yoki o‘g‘irlanishi;

manbaning manba blokidan (RMNdan) tushib qolishi;

RMN manbasining germetikligi buzilishi;

manba blokining (RMNning) yoki qo‘shimcha radiatsiyaviy himoyaning (agar mavjud bo‘lsa) radiatsiyaviy himoyasi buzilishi yoki sifatining pasayishi;

manbani “ishchi” holatidan “saqlash” holatiga o‘tkazish mexanizmining yoki nurlanishning ishchi dastasini to‘shish mexanizmining ishdan chiqishi;

statsionar RIMning uni mahkamlash moslamalarining buzilishi yoki

bo'shashishi natijasida o'z-o'zidan siljishi (tushib ketishi);

RIMdan noto'g'ri foydalanish natijasida xodimlar yoki aholining, tegishli ravishda, xodimlar va aholi uchun belgilangan asosiy doza chegaralaridan ortiq doza bilan nurlanishi:

atrof-muhitning radioaktiv ifloslanishi.

7.2. Radiatsiyaviy avariylarning oldini olish uchun quyidagi talablarga rioya qilish lozim.

7.2.1. RIM bilan ishlashda ushbu qoidalar va texnik hujjatlarda ko'zda tutilgan radiatsiyaviy xavfsizlik choralariga amal qilish kerak.

7.2.2. Agar foydalanish bo'yicha yo'riqnomada ko'zda tutilmagan bo'lsa, RIM manba blokларidan manbalarni chiqarib olishga yo'l qo'yilmasin. Yo'riqnomada ularni chiqarib olish ko'zda tutilgan hollarda, bu amaliyotni faqatgina maxsus tayyorgarlikdan o'tgan mutaxassislar masofaviy asbob, himoya ekranlari va boshqa moslamalardan foydalangan holda, foydalanish bo'yicha yo'riqnomaga qat'iy rioya qilgan tarzda bajarishlari shart.

7.2.3. RIMdan foydalanish sharoitlari (tebranish, harorat, chang, namlik, agressiv muhitlar va h.k.) texnik hujjatlarga mos kelishi kerak.

7.2.4. Dala sharoitida RIM bilan ishlaganda, manba blokida (RIMda) manbaning mavjudligi har bir ish smenasi boshlanishidan oldin tekshirilishi lozim. Ish smenasi tugagach, manbaning "saqlash" holatida ekanligiga ishonch hosil qilish kerak.

7.3 Radiatsiyaviy avariya yuz berganda yoki uning yuz berganligi haqida asosli taxmin paydo bo'lganda, quyidagi chora-tadbirlarni zudlik bilan amalga oshirish lozim:

avariya uchastkasida ishlarni to'xtatish;

odamlarni radiatsiyaviy avariyaning taxminiy zonasidan olib chiqish va zonani radiatsiyaviy xavf belgilari bilan belgilab qo'yish;

tashkilot ma'muriyatini, radiatsiyaviy xavfsizlik xizmatini yoki radiatsiyaviy xavfsizlik uchun mas'ul shaxsni xabardor qilish.

7.4 Radiatsiyaviy avariya yuz berganda tashkilot ma'muriyati quyidagilarni bajarishi shart:

7.4.1 Radiatsiyaviy avariylarning oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar dasturini ishlab chiqish va uning bajarilishini ta'minlash.

7.4.2 Radiatsiyaviy avariya zonasida radiatsiya nazoratini tashkil etish, radiatsiyaviy xavfli zona chegaralarini aniqlash. Bu zonada ekvivalent doza quvvati 1 mkZv/soatdan oshsa yoki uskunalar, binolar yoxud hududda radioaktiv ifloslanish mavjud bo'lsa, odamlarni ushbu zonadan chiqarish, uning chegaralari bo'ylab kamida 3 m masofadan aniq ko'rinadigan to'siqlar va radiatsiyaviy xavf belgilarini o'rnatish hamda begona shaxslarning bu hududga kirishini cheklash choralari

ko‘rish zarur.

7.4.3 Avariya zonasida radioaktiv ifloslanish aniqlangan taqdirda, radiatsiyaviy xavfli zonadan olib chiqilgan shaxslarning kiyimlari, poyabzallari va teri qoplamlarining radioaktiv ifloslanishini nazorat qilishni hamda zarurat bo‘lganda ularni dezaktivatsiya qilishni tashkil etish.

7.4.4 Radiatsiyaviy avariya to‘g‘risida yuqori turuvchi tashkilotni va hududiy DSENMni zudlik bilan xabardor qilish, davlat hokimiyati organlarini, shu jumladan radiatsiyaviy xavfsizlikni ta‘minlash sohasida davlat nazorati va tekshiruvini amalga oshiruvchi ijro etuvchi hokimiyat organlarini, shuningdek mahalliy o‘zini o‘zi boshqarish organlarini xabardor qilish kerak.

7.4.5 Manba yo‘qolgan taqdirda, radiatsiya nazorati vositalaridan foydalanib, uni qidirish choralari ko‘rish lozim.

7.4.6 Tashkilot bo‘yicha buyruq bilan radiatsiyaviy avariyaning kelib chiqish sabablarini tekshirish va uning oqibatlarini bartaraf etish bo‘yicha chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqish uchun komissiya tuzilsin. Reja hududiy DSENM bilan kelishilishi shart. Radiatsiyaviy avariya oqibatlarini bartaraf etish bo‘yicha keyingi ishlar hududiy DSENM bilan kelishilgan holda, ionlashtiruvchi nurlanish manbalari bilan ishlashga ruxsatnomasi bor mutaxassislar tomonidan, RNM-2006 va RNBATQ-2006 talablariga rioya qilingan holda olib borilishi kerak.

7.4.7 Radiatsiyaviy avariyaning kelib chiqish sabablarini tekshirish natijalari va uni bartaraf etish bo‘yicha ko‘rilgan chora-tadbirlarga berilgan baho komissiya dalolatnomasi bilan rasmiylashtirilishi kerak.

7.4.8 Oqibatlari bartaraf etilgan avariya hududida ishlarni qayta tiklashga faqat hududiy DSENM bilan kelishilgan holdagina ruxsat beriladi.

Radioizotop asboblarni (RIA uchun radionuklidli ionlashtiruvchi nurlanish manbalarini) hisobga olish bo'yicha kirim-chiqim jurnali

Korxonaning nomi: _____

Pochta manzili _____

Ma'muriyat telefoni _____

№ _____ bilan 20 _____ yil “ _____ ” _____ da boshlandi.

№ _____ bilan 20 _____ yil “ _____ ” _____ da tugatildi.

Radioizotopli asboblarni qabul qilish, saqlash va berish uchun mas'ul shaxslar

T/r	Familiyasi, ismi, otasining ismi	Lavozimi	Telefon	Tayinlash to'g'risidagi buyruqning raqami va sanasi

[illegible]

Talablar

RIA uchun texnik hujjatlarga qo'yiladigan

1. RIA uchun texnik hujjatlar texnik shartlarni va RIA bilan birga iste'molchiga yetkazib beriladigan hujjatlarni (pasport, texnik tavsif, foydalanish bo'yicha yo'riqnoma) o'z ichiga oladi.

2. Texnik shartlar tegishli standartlar talablarini inobatga olgan holda tuziladi va O'zR SSV bilan kelishiladi. Ular quyidagi bo'limlardan iborat:

- kirish (umumiy qoidalar);
- texnik talablar;
- xavfsizlik talablariga rioya qilish;
- qabul qilish qoidalari;
- nazorat va sinov usullari;
- tashish va saqlash;
- foydalanish bo'yicha ko'rsatmalar;
- ishlab chiqaruvchining kafolatlari.

“Kirish” qismida ushbu texnik shartlar aynan qaysi mahsulotlarga taalluqli ekanligi, ularning to'liq belgilanishi va qo'llanish sohasi ko'rsatiladi. Shuningdek, RII tarkibida ionlashtiruvchi nurlanishning radionuklidli manbai mavjudligi, uni buyurtma qilish, qabul qilish va ishlatish mazkur sanitariya qoidalari, RNM-2006 va RIIXAQQ-2006 talablari hisobga olingan holda amalga oshirilishi lozimligi haqida ma'lumot beriladi. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasida faqatgina DSEMMning sanitariya-epidemiologiya xulosasiga ega bo'lgan RIIlardan foydalanishga ruxsat etilishi to'g'risida ham axborot keltiriladi.

“Texnik talablar” bo'limida RIIGA qo'yiladigan texnik talablarning to'liq ro'yxati keltiriladi. Ushbu talablarning ishlab chiqaruvchi tomonidan bajarilishi mahsulotning e'lon qilingan iste'mol xususiyatlarini, amaldagi standartlarga muvofiqligini hamda xodimlar va aholi uchun O'zbekiston Respublikasida radiatsiyaviy xavfsizlik sohasida amalda bo'lgan me'yoriy hujjatlar talablariga mos keladigan xavfsizlik darajasini kafolatlaydi.

Ushbu bo'limda RIIning boshqa tavsiflari bilan bir qatorda, quyidagilar aniq ko'rsatiladi:

- RII mansub bo'lgan guruh;

unda foydalaniladigan manbalarning turi va faolligi, shuningdek, ular tayyorlangan texnik shartlarning raqami;

RII va manbalardan foydalanishning yo'l qo'yiladigan shartlari (harorat, bosim, changlanish, mexanik va kimyoviy ta'sirlar va h.k.).

- manbalar bloki (RNI) sirtida va undan 1 m masofadagi nurlanishning

ekvivalent doza quvvatining maksimal qiymatlari;

radionuklidli nurlanish manbai sirtining olinadigan radioaktiv ifloslanishining maksimal darajasi;

RNI ishonchliligi ko'rsatkichlari (nosozlik yuz berguncha ishlashlar soni);

RNI va manbalarning belgilangan xizmat muddati (RNI ni qayta zaryadlash davriyligi);

RNI butligi, markirovkasi va qadoqlanishi.

“Xavfsizlik talablari” bo‘limida O‘zbekiston Respublikasida amaldagi radiatsiya xavfsizligi sohasidagi me‘yoriy hujjatlar talablariga muvofiqlikni ta‘minlaydigan RNIga oid aniq texnik talablarni keltirish zarur.

“Qabul qilish qoidalari” bo‘limida quyidagilarni keltirish zarur:

o‘tkaziladigan sinov turlari (malakaviy, qabul qilish-topshirish, davriy, namunaviy, ishonchlilik sinovlari);

turli sinovlarning hajmi va tavsiya etiladigan ketma-ketligi;

sinovlar kim tomonidan o‘tkazilishi lozimligi;

sinovdan oldin va keyin RNI parametrlarining yo‘l qo‘yiladigan qiymatlari;

turli sinovlarning dasturlari va davriyligi.

“Nazorat va sinov usullari” bo‘limida avvalgi bo‘limda qayd etilgan barcha sinov usullari, shuningdek, ularni o‘tkazish uchun tavsiya etiladigan texnik vositalar, shu jumladan o‘lchov vositalari keltiriladi.

«Tashish va saqlash» bo‘limida personal va aholining radiatsiyaviy xavfsizligini ta‘minlash uchun zarur bo‘lgan RIMni tashish va saqlashning barcha muhim shartlari keltiriladi. RIMni saqlash joylariga qo‘yiladigan talablar (xonaning maydoni, signalizatsiya mavjudligi, devorlarning tashqi sirtlaridagi doza quvvatining ruxsat etilgan darajasi, harorat, namlik va h.k.) ko‘rsatiladi. RIMni tashishga ruxsat etilgan transport turi, RIMni o‘rnatilgan manbalar bilan birga tashish imkoniyati, tarkibida RIM (manbalar) bo‘lgan o‘ramlarning radiatsiya toifasi, tarkibida RIM (manbalar) bo‘lgan radiatsion o‘ramlardan odamlar turadigan joylarga hamda yorug‘likka sezgir plyonkali yuklar joylashtiriladigan joylarga bo‘lgan eng kam ruxsat etilgan masofa ko‘rsatiladi.

«Foydalanish bo‘yicha ko‘rsatmalar» bo‘limida RIMdan foydalanishda talablari hisobga olinishi kerak bo‘lgan, O‘zbekiston Respublikasida amaldagi me‘yoriy hujjatlarga havolalar keltiriladi. RIMdan foydalanishda radiatsiyaviy xavfsizlikni ta‘minlash uchun muhim cheklovlar bayon etiladi.

«Ishlab chiqaruvchining kafolatlari» bo‘limida RIMni saqlash va undan foydalanishning belgilangan muddati hamda ishlab chiqaruvchi shu muddat davomida RIMning avariyasiz ishlashini kafolatlaydigan shartlar keltiriladi. Bunda, agar RIMdan foydalanishning belgilangan muddati uning tarkibidagi manbalardan foydalanishning belgilangan muddatidan oshsa, RIMdan foydalanishning

belgilangan muddati davomida ularni qayta quvvatlashning ruxsat etilgan maksimal soni ko'rsatiladi.

3. RNM yetkazib berilayotganda, unga ilova qilinadigan texnik hujjatlar iste'molchiga RNMning tuzilishi, ishlashi, yo'l qo'yiladigan foydalanish shartlari hamda RNM bilan muomala qilishning barcha bosqichlarida radiatsiyaviy xavfsizlikni ta'minlash talablari haqida aniq tasavvur berishi lozim. Bunday hujjatlar pasport, texnik tavsif, foydalanish bo'yicha yo'riqnomani o'z ichiga olishi mumkin. Ushbu hujjatlarning bir nechtasini birlashtirishga yo'l qo'yiladi. Iste'molchiga RNM bilan birga yetkazib beriladigan texnik hujjatlarda quyidagilarni ko'rsatish zarur:

RNM tarkibida ionlashtiruvchi nurlanishning radionuklid manbai borligi hamda unga buyurtma berish, uni olish va undan foydalanish mazkur sanitariya qoidalari, RNM-2006 va RANAX-2006 talablarini hisobga olgan holda amalga oshirilishi kerakligini ko'rsatish. O'zbekiston Respublikasi hududida faqat O'zR SSVning amaldagi sanitariya-epidemiologiya xulosasiga ega bo'lgan RNMLardan foydalanishga ruxsat etiladi. RNMga buyurtma berish va yetkazib berish shartlarini, ularni joylashtirish hamda foydalanishga topshirish uchun ruxsatnoma olishga qo'yiladigan asosiy talablarni (joylashtirishning kelishilgan loyihasi, hududiy DSENing tegishli sanitariya-epidemiologiya xulosasi va radionuklid nurlanish manbalari bilan ishlash uchun litsenziya mavjudligi, xodimlarning malakasi va shunga o'xshashlarni) keltirish;

RII ning asosiy texnik tavsiflarini, ruxsat etilgan foydalanish sharoitlarini va belgilangan xizmat muddatini keltirish. RII dan turli rejimlarda foydalanilganda manba bloki yuzasida va undan 1 m masofada nurlanishning ekvivalent doza quvvatining maksimal qiymatlariga oid ma'lumotlarni taqdim etish. Mazkur RII da ishlatilishi mumkin bo'lgan manbalarning turini va faolligini ko'rsatish;

RII qurilmasining tavsifini taqdim etish. Manbalarning, nurlanish manbai blokining chizmalarini, shuningdek, manbalarni blokda mahkamlash usulining, radiatsiyaviy himoya konstruksiyasining va manbalarni "saqlash" holatidan "ishlash" holatiga o'tkazish moslamasining yoki ishchi nurlar dastasini to'suvchi zulfining batafsil tavsifini keltirish:

xodimlarning RII bilan xavfsiz ishlash usullarini o'zlashtirishi uchun yetarli ma'lumot berish. RII ni montaj qilish, sozlash va sinovdan o'tkazish qoidalarini bayon qilish. Texnik xizmat ko'rsatish va nazorat hajmlari hamda davriyligini tavsiflash;

RII bilan ishlashda xodimlar va aholining radiatsiyaviy xavfsizligini ta'minlash uchun rioya qilinishi zarur bo'lgan xavfsizlik talablarini keltirish. RII dan foydalanish jarayonida manbalarni vaqti-vaqti bilan qayta zaryadlash zarur bo'lsa, qayta zaryadlashni kim amalga oshirishga haqli ekanligi to'g'risida ma'lumot berish va qayta zaryadlash texnologiyasini batafsil tavsiflash lozim:

RII manba blokida radionuklid nurlanish manbaining amalda mavjudligini tekshirish uslubiyotini keltirish;

RII bilan butlangan manbalarning yo‘l qo‘yiladigan foydalanish sharoitlari va belgilangan ekspluatatsiya muddati ko‘rsatilgan pasportlarini, shuningdek RII uchun berilgan sanitariya-epidemiologiya xulosasining nusxasini taqdim etish.

Gigiyenik talablar

RII tarkibida foydalaniladigan radionuklidli manbalarga doir

1. Manbalar “Davsanepidnazorat” davlat organi bilan kelishilgan texnik shartlar bo‘yicha tayyorlanadi. O‘zbekiston Respublikasi hududida RII tarkibida qo‘llash uchun “Davsanepidnazorat” davlat organining belgilangan namunadagi sanitariya-epidemiologiya xulosasiga ega bo‘lgan manbalarga ruxsat etiladi.

2. RII uchun manbaga radionuklid tanlashda quyidagilarni hisobga olish lozim:

mazkur radionukliddan foydalanishning texnologik zarurati asoslanganligi;
radionuklidning zaharliligi, bunda eng kam zaharlilikka ega radionuklidlarga afzallik berish;

radionuklidning (uning tarkibidagi kimyoviy birikmaning) kimyoviy faolligi va tarqalish qobiliyati, bunda eng kam kimyoviy faollikka va tarqalish qobiliyatiga ega radionuklidlarga afzallik berish;

nurlanish energiyasi va turi, bunda eng kam kirish qobiliyatiga ega nurlanishli radionuklidni tanlash;

radionuklidning minimal ahamiyatli faolligi (MAF) miqdori, bunda MAFning eng katta qiymatiga ega bo‘lgan radionuklidlarga afzallik berish.

Seriya RITlarda foydalanishga mo‘ljallangan manbalar namunalari GOST talablariga muvofiq sinovdan o‘tkaziladi. Seriya ishlab chiqariladigan manbalar esa ularga oid texnik hujjatlar talablariga muvofiqligi yuzasidan sinovdan o‘tkaziladi.

Har bir manba o‘z pasportiga ega bo‘lishi kerak. Unda manbaning turi, raqami, ishlab chiqarilgan sanasi, radionuklidning faolligi, sirtning ruxsat etilgan radioaktiv ifloslanishi, maqsadi, ishlab chiqaruvchisi va boshqalar ko‘rsatiladi. Shuningdek, pasportda manbaning butunligi, germetikligi va radiatsion tozaligi belgilangan butun ekspluatatsiya muddati davomida saqlanishi kafolatlanadigan tashqi muhit omillarining (harorat, bosim, namlik, agressiv muhitlar, mexanik ta’sirlar va hokazo) chegaraviy qiymatlari ko‘rsatilishi lozim.

Manbalardan pasportda ko‘rsatilganlarga mos kelmaydigan sharoitlarda foydalanishga yo‘l qo‘yilmaydi.

RITni yetkazib bergan tashkilot tomonidan hududiy DSENMga yuboriladigan, RIT pasportiga ilova qilinadigan yirtma talon shakli

TALON

**RIT pasportiga ilova qilinadigan yirtma talon
(RITni yetkazib bergan tashkilot tomonidan hududiy DSENMga yuboriladi)**

Tashkilotning nomi va manzili.

RITni (radionuklidli ionlashtiruvchi nurlanish manbaini) yetkazib bergan

Tashkilotning nomi va manzili.

unga RNI (radionuklidli nurlanish manbai) o'rnatilgan

RNI (radionuklidli nurlanish manbai) nomi:

Radionuklidli nurlanish manbalarining soni va faolligi: _____

Yetkazib berish sanasi:

Tashkilot rahbarining imzosi _____

Sana

M.O'.

RNI pasportiga yirtma talon shakli, hududiy DSENMga RNI qabul qilib olgan
tashkilot tomonidan yuboriladi

TALON

**RNI pasportiga yirtma (RNI qabul qilib olgan tashkilot tomonidan hududiy
DSENMga yuboriladi)**

Ma'muriyat _____
RNI qabul qilib olgan tashkilotning nomi va manzili

(radionuklidli nurlanish manbai)

200____-yil “____” _____ da _____RNI sotib
olinganligi haqida xabar beradi.

tipi: _____

uchun _____

RNI saqlanadi _____
(RNI saqlanadigan joyning manzili)

Saqlash uchun mas'ul shaxs: _____

Tashkilot manzili: _____

Telefon: _____

Tashkilot rahbari imzosi _____

Sana

M.O'.

Ko'chma radioizotop asboblarni berish va qaytarib olish jurnali

№ t/r	RIA nomi	Zavod raqami	Radio nuklid nurlanish manbai turi	Radio nuklid nurlanis h man bai faolligi	Beril gan sana va vaqti	RIA ni olgan shaxs ning F.I.Sh. va lavozi mi	RIA ni olgan shaxsning imzosi	Qayta rib olingan sana va vaqti	RIA ni saqlash uchun mas'ul shaxsning imzosi	Izoh lar
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

Radioizotop asboblarni profilaktik ko‘rikdan o‘tkazish jurnali

[illegible]